

ВАСИЛЬ КРИЧЕВСЬКИЙ – ТВОРЕЦЬ УКРАЇНСЬКОГО МОДЕРНУ

Очкурова Н. О., Циганенко В. Л.

кафедра українознавства

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

E-mail: d_us@ukr.net

Анотація. Стаття присвячена діяльності видатного українського художника, архітектора, культурного діяча Василя Кричевського.

Ключові слова: архітектура, будинок, зодчество, український архітектурний модерн, декоративно-ужиткове мистецтво.

Василь Григорович Кричевський – загальновідомий творець нового українського стилю – українського модерну, народився в с. Ворожба на Сумщині. Закінчив Харківське технічно-залізничне училище, після здобуття освіти працював під керівництвом архітекторів С. Загоскіна та О. Бекетова. 1892 р. помічник міського архітектора А. Шпінгеля, 1893 р. – проектувальник на місцевій залізниці. Від 1895 року самостійно розробляв деякі проекти шкільних і приватних будівель. Пропагував український стиль в архітектурі, зокрема, український модерн. Із найбільш відомих архітектурних проєктів варто відзначити: будинок Полтавського губернського земства, будинок І. І. Щітківського, літературно-меморіальний будинок-музей Т. Шевченка та інші.

Наприкінці ХІХ ст. пошуки і розробки власного національного стилю в архітектурі перетворилися в одну з форм боротьби за незалежність. Митці прагнули створити архітектуру національну за формою і змістом, яка була б нерозривно пов'язана з іншими видами мистецтва, особливо прикладними. Багато художників і архітекторів звернулися до етнографії, яка послужила джерелом натхнення при створенні відповідних ідей в архітектурних формах.

Характерними рисами національної архітектури стала повна відмова від прийомів архітектури другої половини ХІХ ст., використання нових архітектурно-просторових рішень, різноманітного асортименту будівельних матеріалів і різних прийомів обробки, а також загальні емоційно-романтичні джерела.

На українських землях цей процес відбувався із середини ХІХ ст. та найбільшого розквіту досяг наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. 1899 р. у Києві, 1902 р. у Харкові, 1905 р. у Катеринославі (Дніпро), 1908 р. Чернігові були проведені археологічні з'їзди, на яких були представлені зразки народної української культури: народна вишивка, традиційна українська орнаментика, а також відтворена українська хата.

Вивчення поданих матеріалів змусило громадськість заговорити про самобутнє українське зодчество та необхідність створення будинку в українському стилі. Втілення в життя ця ідея знайшла в будинку полтавського Губернського Земства (нині Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського), який був побудований 1903 р. за проєктом молодого

архітектора В. Кричевського. У цьому будинку архітектор-новатор використав елементи, які згодом назвуть характерними рисами українського стилю: шестикутну форму вікон і дверей, кутові вежі, які були характерні для дзвіниць українських храмів, а також застосував в оформленні будинку народний орнамент.

Іншою відомою роботою В. Кричевського в цьому стилі став будинок українофіла та громадського діяча І. І. Щітківського. Ця будівля стала, за висловом дослідника В. Чепелика, «першою ластівкою» українського архітектурного модерну в Києві» [2]. Дерев'яна споруда була обкладена жовтою київською цеглою, накрита високим дахом із башточкою та оздоблена керамікою. У цьому будинку В. Кричевський вперше використав стилізовану квіточку (вона ж виногради́к і каштанчик), яка стала одним із головних символів стилю: її почали використовувати при оздобленні численних архітектурних споруд у стилі українського модерну, а пізніше цей символ потрапив до радянського герба Києва. За оздоблення будинку І. Щітківського Василь Кричевський та майстер-кераміст Іван Глодеревський з Опішні отримали премію на Другій кустарно-промисловій виставці 1909 р.

На початку 1920-х В. Кричевський працював над реставрацією будинка І. Житницького на Хрещатицькому завулку, 8. У цьому домі у 1846–1847 рр. мешкав Т. Г. Шевченко разом із художником М. Сажиним та поетом і етнографом О. Афанасьєвим-Чужбинським. Пізніше мешканці будинку берегли пам'ять про Т. Шевченка, проводили екскурсії. На початку 1923 року В. Кричевський разом з учнем Ф. Титаренком зробити обміри споруди, зазначили поганий стан будинку та порушили перед міською владою питання про необхідність реставрації будівлі та створення музею Т. Шевченка. Під керівництвом митця відбулося оформлення будинку-музею, складання художніх проектів кімнат, майстерні й саду. 1928 року будівля літературно-меморіального будинку-музею Тараса Шевченка була відреставрована та відкрита для відвідувачів.

Протягом життя В. Кричевський працював у багатьох містах нашої країни. В українському стилі побудовано будинок земської губернської гончарної майстерні в селищі Опішня Полтавської області; Житловий будинок П. О. Мазюкевича; житловий будинок Грушевських та будинок міського училища ім. С. Г. Грушевського в Києві; готель «Савой» у Вінниці та багато інших споруд. Діяльність митця сприяла формуванню та поширенню українського архітектурного модерну.

Список використаних джерел

1. Анциферов Н., Анциферов Т. Книга о городе. Город как выразитель сменяющихся культур. Л.: Брокгауз, Ефрон, 1926. 224 с.
2. Чепелик В. Морфологічні особливості українського архітектурного модерну початку ХХ ст. *Архітектурна спадщина України*. Вип. 2. Національні особливості архітектури народу України К., 1995. С. 132–160.